

Joninių šventės reikšmė palatvijo sociokultūrinėje erdvėje

Auksė Noreikaitė

Vytauto Didžiojo universitetas

aukse.noreikaite@vdu.lt

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3603-204X>

<https://ror.org/04y7eh037>

Anotacija. Straipsnio objektas – Joninių šventė Lietuvos ir Latvijos pasienio sociokultūrinėje erdvėje. Siekiama išsiaiškinti, kokią reikšmę Joninių šventė turėjo skirtingose palatvijo vietovėse. Straipsnio pagrindas – 2008–2019 metais keliais etapais autorės surinkta empirinė medžiaga Lietuvos ir Latvijos pasienio savivaldybėse bei periodinė spauda. Naudoti metodai: kokybinis turinio analizės, atvejo analizės, spaudos analizės, interpretacinis, lyginamasis. Analizei buvo aktualios antropologų ir sociologų teorinės prieigos, kalbančios apie identiteto konstravimą.

Joninių šventė yra svarbus palatvijo kultūrinis atributas, atspindintis čia vykusius ir tebevykstančius etninius ir socialinius procesus. Palatvijo sociokultūrinėje erdvėje Joninių šventė atliko funkcijas, susijusias tiek su latviško, tiek su lietuviško etninio tapatumo formavimu. Vienur ši šventė veikė kaip itin ryškus etninis riboženklis, turėjęs ir fizinį pavidalą – šventinį ugnies atributą, t. y. Joninės išreiškė latvių etninės grupės tapatumą. Kitur Joninės buvo svarbus tiek lietuvių, tiek latvių etninio tapatumo ženklas, tačiau etninė skirtis reiškėsi per tautinę kalbą. Šventėje buvo svarbu ne tik kalbėti atitinkama kalba, bet ir naudoti su ja susijusius kultūrinius atributus – dainas, šokius ar žaidimus. Taip pat pastebėta, kad Joninių šventė atliko socialinio kapitalo funkciją, t. y. ji buvo įrankis, padedantis pakilti socialinėje hierarchijoje. Kitaip tariant, palatvijo sociokultūrinės erdvės veikėjams būdingas siekis kultūriškai prilygti latvių etninei grupei, šiame paribio regione turėjusiai svarbų vaidmenį, o kai kuriuose arealuose – ir aukštesnį statusą. Galiausiai ši šventė atliko svarbų etninės tolerancijos vaidmenį – vienijo konkretaus kaimo ar miesto bendruomenę, o kartu padėjo formuoti savitą ir daugiasluoksnį lokalinį paribio gyventojų tapatumą.

Pagrindinės sąvokos: Joninės, etninis tapatumas, etniniai riboženkliai, Lietuvos ir Latvijos pasienis.

The Significance of St. John's Day in the Socio-Cultural Space of the Lithuanian-Latvian Borderland

Abstract. The object of the article is St. John's Day in the socio-cultural space of the Lithuanian-Latvian borderland. The aim is to find out what significance the St. John's Day had in different border areas. Empirical material collected by the author in several stages (in 2008–2019) as well as the press were used to reveal the topic. The methods applied in this research were quantitative content analysis, case analysis, interpretive, and comparative methods. The theoretical approaches of anthropologists and sociologists talking about the construction of identity were relevant for the analysis of the topic.

Gauta: 2025-05-12. Priimta: 2025-10-03

Received: 12/05/2025. Accepted: 03/10/2025

Copyright © 2025 Auksė Noreikaitė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence (CC BY), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

St. John's Day is an important cultural attribute of the Lithuanian-Latvian borderland, reflecting the ethnic and social processes that took place and are still taking place here. In the socio-cultural space of the borderland, St. John's Day performed functions related to the formation of both Latvian and Lithuanian ethnic identity. In some places, this festival acted as a very clear ethnic boundary marker, which also had a physical form – a festive attribute of fire, i.e. *Joninės* expressed the identity of the Latvian ethnic group. In other places, *Joninės* was an important sign of ethnic identity for both Lithuanians and Latvians, but ethnic difference was expressed through the national language, i.e. during the festival it was important not only to speak the relevant language, but also to use the cultural attributes related to it – songs, dances or games. It has also been observed that St. John's Day celebration served a social capital function, i.e. it was a tool that helped to rise in the social hierarchy. In other words, it is typical for actors in the socio-cultural space of the Lithuanian-Latvian borderland to strive to be culturally equal to the Latvian ethnic group, which had a significant role in this border region, and in some areas even a higher status. Finally, this festival played an important role of ethnic tolerance – it united the community of a particular village or town, and at the same time helped to form a distinctive and multi-layered local identity of the borderland resident.

Keywords: St. John's Day, ethnic identity, ethnic markers, Lithuanian-Latvian borderland.

Įvadas

Joninės šiuo metu dažniausiai pristatomos kaip ikikrikščioniškosios baltų kultūros dalis, taigi kaip bendras lietuvių ir latvių dvasinis paveldas. Nors šventės ištakos iš tiesų siekia ikikrikščioniškus laikus, tačiau jos taip pat turi labai daug įvairių kultūrinių ir politinių sluoksnių, kuriuos svarbu atidengti, kad suprastume palatvijo gyventojų sociokultūrinę sistemą ir erdvę. Palatvijys – tai „vieta, teritorija prie Latvijos“ (Kruopas, 1973, p. 242). Palatvijo sociokultūrinę erdvę galime apibrėžti kaip griežtų ribų neturinčią kasdienės komunikacijos su kitais lauką, kuriame laikui bėgant dėl įvairių etninių, konfesinių ir politinių procesų susiformavo šios paribio teritorijos kultūrinis savitumas. Ši teritorija pasižymi itin glaudžiu lietuvių ir latvių tautų bendradarbiavimu, latvių ir vokiečių kultūros elementų perėmimu ir pritaikymu formuojant savitą erdvę.

Straipsnio objektas – Joninių šventė Lietuvos ir Latvijos pasienio sociokultūrinėje erdvėje. Tikslas – išsiaiškinti, kokią reikšmę ji turėjo skirtingose palatvijo vietovėse. Tikslui pasiekti išsikelti šie uždaviniai: 1) aptarti Joninių šventės raidą Lietuvoje ir Latvijoje; 2) išsiaiškinti, kokias funkcijas palatvijo sociokultūrinėje erdvėje atliko ši šventė.

Tyrimo duomenys ir metodologija. Straipsnio pagrindas – 2008–2019 metais keliais etapais surinkta empirinė medžiaga Lietuvos ir Latvijos pasienio – Palangos, Skuodo, Mažeikių, Akmenės, Joniškio, Pakruojo, Biržų, Rokiškio ir Zarasų savivaldybėse bei Šiaulių mieste. Medžiaga rinkta lauko tyrimo metodu – taikyti pusiau struktūruoto išsamaus interviu ir laisvo pokalbio metodai, stebėjimas, aplinkos ir įvykių fiksavimas vaizdo priemonėmis, dienoraščio rašymas. Apklausti 139 įvairaus amžiaus, lyties, išsilavinimo pateikėjai. Tyrimo metu domėtasi tarptautinių santykių, etninio ir regioninio tapatumo temomis, Lietuvos ir Latvijos paribio gyventojų kasdienybe ir šventėmis. Surinktos medžiagos pagrindu 2020 metais Vytauto Didžiojo universitete apginta daktaro disertacija „Lietuvos ir Latvijos paribys: etninio tapatumo raiška XX a. – XXI a. pradžioje“ (Noreikaitė, 2020). Speciali pateikėjų atranka pagal jų tautybę ar religiją nebuvo vykdoma. Pateikėjai dažniausiai pasirinkti atsitiktinai, kartais taikant sniego kamuolio metodą arba pagal draugų,

pažįstamų, giminaičių rekomendacijas. Laikantis Asmens duomenų apsaugos įstatymo, skelbiamuose tyrimo rezultatuose išlaikytas apklaustų pateikėjų anonimiškumas, t. y. neminimi jų vardai ir pavardės, atsižvelgiant į konkrečią situaciją, ir gyvenamoji vieta. Surinktiems etnografiniams duomenims nagrinėti taikyti kokybinės turinio analizės, atvejo analizės ir interpretacinis metodai. Jie naudoti ir spaudos, archyvinės medžiagos analizei, o lyginamasis metodas – nagrinėjant Joninių reikšmę įvairiais istoriniais laikotarpiais.

Surinktai medžiagai analizuoti pasitelktos antropologų ir sociologų teorinės priegigos, kalbančios apie simbolinius ženklus, reikšmingus pačioms etninėms grupėms, kurie susiformuoja braizant etnines ribas socialiniuose santykiuose (Barth, 1969; Eriksen, 2002 ir kt.). Taip pat reikšminga Pierre'o Bourdieu (1996) išplėtotą kultūrinio kapitalo teorija. Kultūrinį kapitalą, be žinių, išsilavinimo, nusistovėjusių bendravimo formų, sudaro ir estetinis skonis bei vartojimo įpročiai, jis labai svarbus siekiant socialinio statuso.

Šaltinių ir tyrinėjimų apžvalga. Ankstyvieji šaltiniai apie Lietuvos teritorijoje švėstas Jonines yra negausūs ir skurdūs. Kiek daugiau išsamesnių duomenų turima iš XIX a.–XX a. pirmos pusės etnografinių aprašų, kurie išryškina svarbiausius Joninių šventės regionus – Šiaurės ir Pietvakarių Lietuvą. 1845 metais Simonas Daukantas paminėjo Vainikų šventę, kuri tuo metu dar daug kur buvo švenčiama „Kuršo parubežiuose, kur žemaitis ir žiemgalis, arba kaip šiandien sako kuršininks, susijęs linksminas senų dienų įpročio“¹ (Jokyb's Laukys [Simonas Daukantas], 1845, p. 137). Svarbūs XIX a. šaltiniai, kalbantys apie Joninių šventę, yra Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus darbai. Jis liudija, kad XIX a. pirmos pusės Žemaitijoje dar buvo kai kur pagoniškai švenčiamos Joninės (konkrečiai 1815 metais, už ką žmonės labai barė Kartenos kunigas) (Wolonczewskis, 1848, p. 169–170). Tačiau 1866 metais išleistoje apysakoje „Palangos Juzė“ jis akcentavo, jog rytinėje vyskupystės pusėje – Pabiržės, Biržų apylinkėse – XIX a. dar gyvavo Joninių papročiai ir tikėjimai, o Žemaitijoje jau jų nebebuvo (Valančius, 1972, p. 261–262). Biržų krašto Joninių gyvybingumą XIX a. antroje pusėje liudija Stanislovo Dagilio poema „Joninės Parovėjos karčiame“ (1884). Kadangi autorius buvo evangelikų reformatų tikybos, o Parovėjos karčiama stovėjusi reformatų apgyventų vietovių centre, tai čia vaizduojamas būtent šios konfesijos jaunimo Joninių pasilinksminimas. Autorius akcentuoja, kad jo veikėjai – lietuvių jaunimas, bet čia nematyti tradicinių Joninių atributų, atėjusių iš ikirikščioniškų laikų. Kitas svarbus etnografinis pasienio Joninių aprašas pasirodė 1889 metų laikraščio „Varpas“ šeštajame numeryje (p. 83). Čia lietuvių kultūros veikėjas, tautosakos rinkėjas Mečislovas Davainis-Silvestraitis, aprašydamas šventės papročius Saločių parapijoje (Pasvalio rajonas), akcentavo, kad ją drauge švenčia lietuviai ir latviai tiek sodžiuose, tiek dvaruose, tiek karčiamose. Svarbūs tarpukario šaltiniai yra periodinė spauda („Lietuvos aidas“, „Biržų žinios“, „Žagarės aidas“, „Žemaičių prietelius“, „Mūsų kraštas“, „Mūsų rytojus“, „Sėjėjas“), kurioje galima rasti informacijos, kaip ši šventė buvo švenčiama įvairiose Lietuvos ir Latvijos pasienio vietovėse. Čia daugiausia aprašytos įvairių kultūrinių lietuvių ir latvių draugijų režisuotos Joninės, taip pat užfiksuoti ir etniniai

¹ Žiemgaliai ir kuršininkai – Žiemgalos ir Kuršo kunigaikštystės, o vėliau Kuršo gubernijos gyventojai (autorės pastaba).

konfliktai, ypač Biržų krašte. Šiek tiek aprašų iš palatvijo vietovių galima rasti Latvijos periodinėje spaudoje („Brīvā zeme“, „Magazina“, „Zemgales Balss“). 1927–1943 metais Joninių papročius fiksavo Šiaulių kraštotyros draugija, rengusi etnografinės ekspedicijas į Šiaurės Lietuvos ir Žemaitijos miestelius bei kaimus (ŠAM E–I 150/20). Čia užfiksuoti ir palatvijo Joninių specifikos fragmentai. Duomenų apie sovietmečio Jonines rasta laikraščiuose „Jaunais ceļš“, „Komunisma Uzvara“, Žeimelio muziejaus „Žiemgala“ fonduose.

Joninių šventę įvairiais aspektais tyrinėjo nemažai Lietuvos, Latvijos bei kitų šalių įvairių sričių mokslininkų. Daugiausia dėmesio ši šventė sulaukė iš mitologijos ir papročių tyrinėtojų (Bielenstein, 1874; Bruņinieks, 1928; Vilimaitienė, 1941; Dundulienė, 1979, 1991; Drīzule, 1991; Marcinkevičienė, 1991; Kudirka, 1991; Līdeks, 1991; Grīns ir Grīna, 1992; Olupe, 1992; Senkēviča, 1992; Balys, 1993, 1998; Usačovaitė, 1996; Biezais, 1998; Vaitkevičienė, 1999; Razauskas, 2002; Šaknys, 2001, 2002, 2007a, 2007b, 2012; Vaitkevičius, 2003; Kursīte, 2007; Grasis, 2007; Vaicekauskas, 2007a, 2014; Kalēns, 2008; Sinkevičius, 2022). Daugumai jų rūpėjo atskleisti ikikrikščionišką šios šventės sluoksnį, tačiau mokslininkai susidūrė su tomis pačiomis problemomis: tiek apie lietuviškas, tiek apie latviškas Jonines patikimų šaltinių likę nedaug, dažniausiai užfiksuotos tik Joninių ritualų nuotrupos ir rekonstruoti visos senosios vidurvasario šventės net neįmanoma. Taip pat reikšmingos kalbininkų įžvalgos (Skrodenis, 1977; Karulis, 2017; Trumpa, 2018), literatūrologiniai tyrimai (Grudule, 2023) ir kitų mokslininkų darbai, kuriuose siekta atskleisti Joninių šventės raidą įvairiais laikotarpiais bei įvairius sociokultūrinius ir politinius veiksnius (Johansons, 1969, 2011 [1975]; Šaknys, 1994; Vīksna, 2003; Vaicekauskas, 2007b, 2009; Kruks, 2012; Rudling, 2017; Kovzele, 2020; Kovzele ir Kačāne, 2023).

Svarbu tai, kad daugelis baltų kraštų Joninių papročių būdingi ir kitoms Europos etninėms grupėms, todėl gana sunku atsekti kultūrinės įtakas. Pavyzdžiui, Augustui Bylenšteinui nepavyko nustatyti, ar paprotys deginti ugnį ant aukštų stulpų iš pradžių buvo latviškas, ar atklydo iš kitų šalių ir tautų (Bielenstein, 1874, p. 24). Prūsų Lietuvą tyrinęjusi O. Vilimaitienė atsineštiniais vokiečių papročiams priskyrė degančių ratų ridenimą ir šokinėjimą per juos (1941, p. 581), o su vakarų Europos įtaka siejo ugnį svaidymą į viršų (Ibid., p. 583). Joninių papročių lyginimais su įvairių etninių grupių medžiaga ypač pasižymėjo etnologo Jono Balio darbai (1993; 1998). Etnologas Arūnas Vaicekauskas (2007, p. 99) abejojo tikslingumu ieškoti kultūrinių įtakų, nes „germanų, baltų ir slavų kultūrinės tradicijos yra panašios kilmės“. Išsamią studiją, kritiškai vertindamas įvairią medžiagą ir turėdamas tikslą, kad ja pasinaudotų šventės gaivintojai, parengė etnologas Juozas Kudirka. Apibendrindamas jis teigė, kad „Joninių papročiai įvairiose Lietuvos vietose gana panašūs“, o, lyginant su latviais, čia nėra saulinių dainų (Kudirka, 1991, p. 43). Svarbu paminėti, kad daliai tyrinėtojų (Dundulienė, 1991; Marcinkevičienė, 1991) Lietuvos ir Latvijos pasienyje užrašyta medžiaga tarnavo kaip įrankis lietuviškai šventės rekonstrukcijai, o jų darbais naudojosi ir tebesinaudoja šią šventę gaivinantys kultūros darbuotojai, įvairių bendruomenių entuziastai. Palatvijo arba Šiaurės Lietuvos Joninių specifiką, turbūt, išsamiausiai apžvelgė tik etnologas Žilvytis Bernardas Šaknys (2001, 2002, 2007a, 2007b, 2012). Jo jaunimo iniciacinių ir kalendorinių papročių tyrimai leido pastebėti šio regiono savitumus ir atskleidė, kad Joninių šventimo būdas kai kuriose vie-

tovēse buvo net suvokiamas kaip priklausomybė tam tikrai etninei grupei, t. y. „kai kur jos buvo laikomos tik latvių švente“ (Šaknys, 2007a, p. 74).

Rašant straipsnį remtasi ir latvių mokslininkų darbais, tačiau juose neaptikta palatvijo situacijos analizės, todėl šioje vietoje jie išsamiau neaptariami. Verta išskirti tik porą autorių, kurių darbai padėjo suvokti Lietuvos ir Latvijos paribio sociokultūrinius procesus. Tai latvių išeivijos kultūros istorikas Andrejus Johansonas, aprašęs XVII a. viduryje Kuršo kunigaikštystėje suformuotą Joninių, kaip ūkinių metų pabaigos šventės, modelį (1969, 2011 [1975]). Latvių literatūrologės Maros Grudulės tyrimas apie latviškų Joninių reikšmę Baltijos vokiečių kultūrinėje tradicijoje atskleidė, kaip ši šventė veikė latvių ir vokiečių tarpusavio santykius ir pagrindė kultūrinius mainus abiem kryptimis (2023).

Nors Joninių šventės tema Lietuvoje gana išsamiai ištyrinėta, tačiau verta iš naujo įvertinti kai kuriuos ankstesnius šaltinius ir kiek giliau pažvelgti į paribio sociokultūrinį kontekstą, atkreipiant dėmesį į skirtingų laikotarpių situaciją.

Joninių šventės raida Lietuvoje

Nors patikimų ankstyvųjų duomenų apie Joninių šventę neturime, ypač nedaug esama dainų, kurios gana vėlyvo laikotarpio, tačiau ši šventė neabejotinai yra senos kilmės, būdinga beveik visai Europai ir Lietuvos teritorijoje buvo švenčiama jau ikikrikščioniškais laikais. Išskiriamos šios lietuviškų Joninių ypatybės: šventinė erdvė – kalvos, vandens telkiniai, laukai; svarbiausias žemdirbiškasis ritualas – gydomųjų augalų rinkimas ir karties (Kupolės) puošimas; įvairios ugnies formos (laužai, lempos); tvartų ir gyvulių apsauga nuo raganų; pasėlių lankymas ir supimasis; ritualinė vandens reikšmė (prausimasis rasa saulei tekant) (Vaicekaskas, 2009, p. 34).

Akivaizdu, kad senieji šventės ritualai nunyko dėl krikščionybės įtakos, tačiau tai reikėtų sieti ne tiek su krikščionybės įvedimu XIV a. ar XV a., kiek su kontreformacijos laikotarpiu ir įsigalėjusia raganų deginimo epocha. Tam laikui būdinga Katalikų bažnyčios kova su pagoniškais papročiais, o XVIII a. pradėta kovoti net su katalikiškų švenčių papročiais, kurie anksčiau laikyti krikščioniškais (Jurginis, 1983, p. 129). 1737 metais Žemaičių vyskupas Juozapas Mykolas Karpis paskelbė įsakymą, kuriuo diecezijos kunigams nurodė, ką reikėtų laikyti pagonybės reliktais (Ibid.). Tarp tokių relikštų paminėtas ir ugnies kūrenimas Šv. Jono naktį, kai per ją šokinėja „ir žaidžia ratelius, visą naktį praleidžia toje linksmybėje“ (Ibid.). Joninių šventimas net buvo demonizuotas ir už senuosius ritualus (pavyzdžiui, už paprasčiausią gydomųjų žolelių rinkimą) grėsė mirties bausmė ant laužo, o kaimo bendruomenėje įsivyravo baimės ir nepasitikėjimo atmosfera. Demonizuojami buvo ir kitatikiai, ypač nuo Katalikų bažnyčios atskilę protestantai. Todėl nenuostabu, kad XIX a. pirmojoje pusėje Žemaitijoje Joninės nebešvėstos, tačiau žmonių sąmonėje dar ilgai išliko tuo metu susiformavę stereotipai apie latvius liuteronus kaip eretikus, burtininkus ir kenkėjus, ką pavyko užfiksuoti ir etnografinėse ekspedicijose XXI a. pradžioje.

Kiek kitokia situacija buvo lietuvių evangelikų reformatų apgyventose vietovėse – Biržų ir Pasvalio krašte. Taigi, dalies palatvijo lietuvių nepaveikė Katalikų bažnyčios mokymas ir nors protestantizmas taip pat pasisakė prieš stabmeldiškus papročius, tačiau

ta kova nebuvo tokia radikali. Palyginimui, galima pateikti pavyzdį iš Mažosios Lietuvos, kur XIX a. antrojoje pusėje protestantiška inteligentija, veikiamą tautinio romantizmo, Jonines pradėjo populiarinti kaip atgimstančio lietuviškumo atributą. Pradėtos organizuoti režisuotos Joninės ant Rambyno kalno, vėliau šventė tapo svarbia jungtimi tarp Mažosios Lietuvos lietuvininkų ir Didžiosios Lietuvos lietuvių (Šaknys, 2001, p. 76–77).

Lietuvos ir Latvijos pasienyje Joninių šventė daugiausia išliko Lietuvos latvių evangelikų liuteronų bendruomenėse bei lietuvių evangelikų reformatų areale. Taip pat, pasak Antano Mažiulio, Joninės „XIX a. viduryje ir iki pat jo galo Rokiškio ir Zarasų apylinkėse dar nebuvo visai išnykusios“ (Mažiulis, 1956, p. 6). Tarpukario Lietuvoje atsirado naujas Joninių šventės modelis, pritaikytas miesto kultūrai, palaikomas valstybės ir siekiantis formuoti lietuviškąjį etninį tapatumą. Jonines aktyviausiai šventė ir jų papročius gaivino šaulių, jaunaliuvių, skautų organizacijos. Jos taip pat turėjo skyrius daugelyje Lietuvos ir Latvijos pasienio miestų ir miestelių. Šauliai ir jaunaliuviai Jonines laikė savo tradicine švente. Tokį Šaulių sąjungos pasirinkimą lėmė jos įkūrimo data – birželio 27-oji², jaunaliuviai apskritai kėlė lietuviškų tradicijų gaivinimo klausimus. Būtent šios organizacijos Jonines įtvirtino lietuviškų švenčių sąrašė ir išpopuliarino visoje Lietuvoje (Šaknys, 1994). Svarbiausiais šventės atributais tapo ugnys ir bendras pasilinksminimas, atsirado ir naujų tradicijų, tokių kaip vainikėlių plukdymas ir paparčio žiedo ieškojimas, per Jonines gimusiųjų vainikavimas (Vaicekuskas, 2007b, p. 53). Tarpukariu taip pat buvo ryškus katalikiškas šventės sluoksnis – Šv. Jono Krikštytojo atleidai, Šv. Jono kryžių lankymas, vardynos bei protestantiškas sluoksnis – per Jonines Biržuose organizuoti evangelikų reformatų sinodai ir „Jaunimo šventė“.

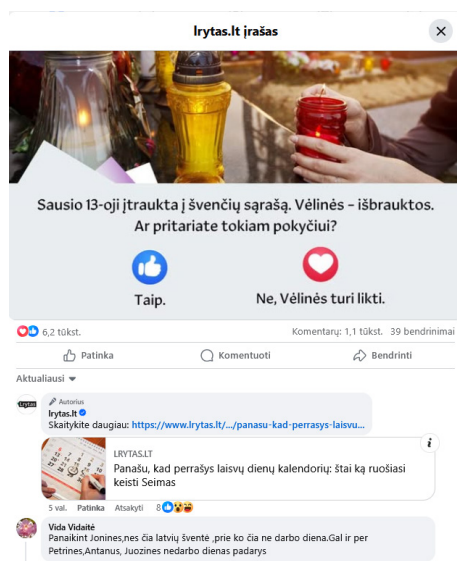
Sovietmečiu Jonines populiarino etnokultūrininkų sąjūdis, pirmiausia miestuose, atsirado būrelis senojo lietuvių tikėjimo gaivintojų (Vaicekuskas, 2007b). Dalis tokių entuziastų, pavyzdžiui, gavę darbo paskyrimus Lietuvos ir Latvijos pasienyje, stengėsi ir čia puoselėti lietuviškas tradicijas. Etnokultūrininko Algirdo Svidinsko organizuotos Joninės Bradesių kaime (Rokiškio rajonas) net buvo sulaukusios sovietinės valdžios dėmesio ir pavadintos antitarybine sueiga (PVJA, 2009, p. 393); nors šiame kaime jos nebuvo specialiai gaivinamos, turėjo galias tradicijas (Driskius, 2009, p. 923). Vis dėlto daugelyje palatvijo vietovių, ypač kaimiškose, ir ypač Žemaitijoje, Joninės visą XX a. buvo laikomos latviška švente. Prie sovietmečio epochos ypatybių reikėtų paminėti tautų draugystės šventes, kurios buvo populiarios ir pasienio vietovėse, kur dažniausiai draugauta su už sienos gyvenančiais kaimynais latviais. Kartais tautų draugystės renginiai buvo organizuojami ir Joninių proga (*Jaunais ceļš*, 1958, p. 2; *Komunisma Uzvara*, 1988, p. 1). Pavyzdžiui, 1972 metų birželio 24 dieną Pakruojyje buvo surengta „Draugystės ir poezijos šventė“, kurioje dalyvavo ir svečiai iš Bauskės (žr. 1 pav.). Programoje-kvietime visai nėra paminėto žodžio „Joninės“, tačiau renginio pabaigoje buvo numatytas draugystės laužas, paparčio žiedo ieškojimas, masinės vaikštynės, šokiai ir žaidimai. Atmetus ideologinį sluoksnį, tokios šventės kartu priminė ir apie bendrą įvairių tautų senąjį paveldą, taip pat ir lietuvišką.

² 1936 metų Šaulių sąjungos statute birželio 24 diena buvo įtvirtinta kaip metinė šaulių šventė (Nefas, 2017, p. 160).

1 pav.

„Draugystės ir poezijos šventės“ Pakruojuje programa-kvietimas, saugomas Žeimelio muziejaus „Žiemgala“ fonduose.

2 pav.

Portalo „lrytas.lt“ įrašas socialiniame tinkle „Facebook“ 2025 metų birželio 11 dieną ir skaitytojos komentaras. Ekrano nuotrauka. „Panaikint Joninės, nes čia latvių šventė, prie ko čia ne darbo diena. Gal ir per Petrines, Antanus, Juozines nedarbo dienas padarys“.

<https://www.facebook.com/lrytaslt/posts/pfbi-d02Mk82vDsgc59mBjxSRoKMjX94Z1BJfm-DyzU27hqJN1UfAxxrh8MvjzEaQv6Ep7tqnl>

Joninės (birželio 24-oji) Lietuvoje valstybine švente paskelbtos tik 2005 metais. Kaip rodo sociologės Jolantos Kuznecovienės atliktas tyrimas, lietuviai Jonines XXI a. pradžioje traktuoja nevienodai: vieni jas švenčia ir sieja su etninės kultūros papročiais bei tradicijomis, supranta apeigų reikšmes, kiti nešvenčia, nes neturi galimybių, daliai informantų Joninės nėra reikšmingos ir jų nešvenčia, nes jos „nėra įprastos ir dar netapo priimtina tradicija“ (Kuznecovienė, 2008, p. 79). Taip pat kai kurie lietuviai iki šiol „Jonines sieja ne su tautine ar etnine švente, o su vardadieniu“ (Ibid., p. 80). Etnologės Astos Venskienės atliktame tyrime tik 5 proc. jaunuolių Jonines vadino mėgstamiausia švente

(Venskienė, 2016, p. 56). Šiais laikais Joninės švenčiamos daugelyje Lietuvos ir Latvijos pasienio gyvenviečių, pastebimas vis didesnis vietos bendruomenės įsitraukimas į šventės organizavimą. Nepaisant to, kad Joninės Lietuvoje oficialiai švenčiamos jau 20 metų, dalis žmonių šventę vis dar laiko svetima, latviška ir nereikalinga švente. Tokių apraiškų pastebėta 2025 metais interneto komentaruose prie straipsnio apie Lietuvos Respublikos Seimo ketinimą iš šventinių dienų sąrašo išbraukti vieną Vėlinių dieną (žr. 2 pav.).

Joninių šventės raida Latvijoje

Siekiant geriau suprasti palatvijo sociokultūrinius procesus, svarbu išsiaiškinti, kokią reikšmę įvairiais laikais Joninės turėjo Latvijos teritorijoje. Pasak Bylenšteino, Joninės iš pradžių buvo piemenų šventė, vėliau pamažu įtrauktos magiškos praktikos, skirtos laukams ir pasėliams, o galiausiai šventėje svarbus vaidmuo atiteko žmogaus gyvenimo reikalams – santuokai (Bielenstein, 1874, p. 46). Vienas svarbiausių latviškų Joninių šaltinių yra dainos (jų per 2000), tai daugiausiai apdainuota kalendorinė šventė (Grīns ir Grīna, 1992, p. 78; Grasis, 2007, p. 167). Todėl nenuostabu, kad latvių mokslininkai savo darbuose kartais ištisai cituoja šias dainas (Grīns ir Grīna, 1992; Olupe, 1992; Senkēviča, 1992). Būdingiausios Joninių tradicijos yra lygavimas (la. *līgošana*), t. y. apeiginis kaimynų lankymas su specialiomis dainomis ir bendromis vaišėmis, žolynų rinkimas, vainikų pynimas, Joninių ugnies deginimas (Līdeks, 1991, p. 50). Prie pačių latviškiausių tradicijų priskiriamas būtent lygavimas, žmonių, gyvūnų, laukų, pievų, daržų ir kitų daiktų palankus apdainavimas specialiomis Lyguo dainomis ir specialios humoristinės bei satyrinės apdainavimo dainos (Johansons, 1992, p. 8).

Nors krikščionybė Latvijos teritoriją pasiekė XIII a. pradžioje, kai čia įsikūrė Kalavijuočių ordinas ir susiformavo teokratinė katalikiška valstybė – Livonijos ordinas, tačiau valstiečių sluoksnyje naujasis tikėjimas tvirtinosi labai lėtai. Ypatingas šio krašto kultūrinis ir politinis lūžis įvyko 1562 metais, kai paskutinis Livonijos ordino magistras Gotthardas Kettleris priėmė evangelikų liuteronų tikėjimą, panaikino buvusią valstybę ir tapo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės vasalės – Kuršo kunigaikštystės – pasaulietiniu kunigaikščiu. Šioje valstybėje ypač didelę galią ir įtaką turėjo vokiečių dvarininkijos sluoksnis. Pažymėtina, kad nuo šio laiko Kuršo dvarininkai galėjo pirkti žemę bei dvarus LDK teritorijoje ir šia teise jie gana plačiai naudojosi. Tokiu būdu Lietuvoje, ypač pakuršėje, atsirado daug vokiškosios kultūros židinių su liuteronų tikybos valstiečiais.

Kuršo ir Žiemgalos kunigaikštystėje susiklostė savotiški liuteronų bažnyčios ir dvarininkų santykiai. XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje čia labai plito privačios evangelikų liuteronų bažnyčios ir parapijos, kurias steigė dvarininkai. Kunigai čia iš pradžių dažniausiai atvykdavo iš užsienio ir buvo priklausomi nuo dvarininkų, tačiau jeigu jie tarpusavyje gerai sutardavę, savo parapijoje turėjo gana didelę veikimo laisvę (Adamovičs, 2003, p. 161). Kurše įsigalėjus reformacijai, valstiečiai dar nebuvo sukrįščioninti. XVII a. viduryje superintendentas Paulas Einhornas (1636–1655) juos vadino pusiau krikščionimis arba pagoniškais krikščionimis, nes namuose jie vis dar laikėsi įvairių pagoniškų kultų, pavyzdžiui vaisingumo kulto, kuriame svarbus Janis, ir šventė pagoniškas šventes,

įskaitant Jonines, o su šiais pagoniškais kultais vis dar maišėsi stabmeldiški katalikybės likučiai (Ibid., p. 162–163).

Paradoksalu tai, kad, evangelikų liuteronų bažnyčiai ir vokiečių kunigams tebekovojant su labai ryškiais senojo tikėjimo reliktais, dvarininkija itin sureikšmina ir suaktualina vidurvasario šventę Kuršo ir Žiemgalos kunigaikštystėje. Čia 1645 metų dekretu birželio 24 diena buvo paskelbta paskutiniąja ūkinių metų diena. Kadangi tuo metu kunigaikštystės centras buvo Jelgavos miestas (vadintas ir Mintauja), jau savaitę iki birželio 24 dienos jį užplūdavo dvarininkai ir visi kiti, kurie turėjo atlikti pinigines operacijas ar sudaryti naujas darbo sutartis. Tuo pačiu metu mieste vykdavo turgus, kuriame taip pat prekiaavo ir užsieniečiai. Būta ir didžiulės pramogų pasiūlos – nuo cirko ir ugnies šou pasirodymų iki koncertų, teatrų ir parodų. Šurmulyš trukdavęs apie porą savaičių, o XVIII a. kelis paskutiniuosius dešimtmečius sezono uždarymo kulminacija vadindavo Petrines, nes tai buvusi Kuršo kunigaikščio (hercogo) Pėterio Ernsto Birono vardo diena (Johansons, 2011 [1975], p. 503–504). Johansonas taip pat nurodo, jog „[i]š aprašų žinoma, kad turtingi dvarininkai į Jonines Jelgavoje pasiimdavo ne tik savo šeimą, bet ir virėją, tarnus bei daugelį kitų tarnautojų, kurie dažniausiai buvo latviai“ (Ibid., p. 504). Kadangi Lietuvos pusėje dvarus įsigiję Baltijos vokiečių dvarininkai taip pat buvo susiję su Kuršo ir Žiemgalos kunigaikštyste, jie irgi galėję su visais tarnais kasmet per Jonines vykti į Jelgavą ar net ūkininkavimo metų pabaigą pažymėti savo dvaruose.

3 pav.

Joninių dalyviai – latvių ūkininkai Bulių (Bullis) sodyboje, Nartaučių kaime (Joniškio valsčius), XX a. IV dešimtmetis. Fotografas Karlis Pėtersonas. Nuotrauka iš Šiaulių „Aušros“ muziejaus fondų (F20-API-B1-L35).

Tikėtina, kad būtent dėl šios ūkinių metų pabaigos šventės, stipriai palaikomos aukštesnio socialinio sluoksnio, Latvijoje ilgiau išsilaikė senieji vidurvasario šventės papročiai. Nors tiek Vokietijoje, tiek Baltijos regiono kraštuose liuteronų dvasininkai Joninių papročius vertino neigiamai, tačiau, „yra pakankamai duomenų, kad net Baltijos vokiečių dvarininkai ne tik toleravo latvių Joninių šventės, bet ir patys jose dalyvaudavo“ (Johansons, 1969, p. 11). Tą liudija ir Baltijos vokiečių grožinė literatūra bei jų asmeniniai prisiminimai (Grudule, 2023). Negausių, bet reikšmingų duomenų turime ir iš palatvijo teritorijos. Joninės buvo švenčiamos Saločių parapijos (Pasvalio rajonas) dvaruose, kur taip pat, pasak Davainio-Silvestraičio, buvo paplitęs Kuršo vokiečių paprotys – lipimas į *smaluotą* stulpą, kurį vėliau uždegdavo, o dvarų šeimininkai organizuodavo šventinius „bankietus“ (*Varpas*, 1889, p. 83). Tarpukariu Dundurmuižoje (Daunoravoje) (Joniškio rajonas) dvarininkas grafas Klaugas Keizerlingas „organizuodavo Jonines – dainuodavo, lyguodavo, vaišindavo“ (PVAF, 2017, p. 198). Joninių puotas samdiniais mėgo organizuoti Kamariškių dvaro (Rokiškio rajonas) savininkas baronas Heinrichas Vilhelmas Berndt fon Richteris, kilęs iš Mintaujos ir šį dvarą valdęs nuo 1901 iki 1936 metų (*aleksandravele.lt*).

XVIII a. dėl Apšvietos laikotarpio idėjų (pavyzdžiui, vokiečių teologo ir filosofo Johano Gotfrydo Herderio) greta stabmeldiškų papročių smerkimo atsiranda ir susidomėjimas tradicine latvių kultūra (Grudule, 2023, p. 101). Joninių šventės išpopuliarėjimas siejamas su XIX a. pirmoje pusėje sustiprėjusiu latvių tautiniu judėjimu, kuriuo ieškota latvių tautos savitumo bruožų. Šalia kitų tautai reikšmingų simbolių, latvių inteligentija akcentavo ir Joninių šventę. Anot latvių kultūros istoriko Johansono, Joninės latviška švente vadinamos Garlybo Merkelio ir kitų vokiečių literatų raštuose, kuriais apskritai padėti pirmieji latvių tautinio romantizmo pagrindai. Tokį požiūrį vėliau įtvirtino Latvijos tautiniai romantikai ir iki šiol jis vyrauja plačiuose visuomenės sluoksniuose (Johansons, 1969, p. 5). Tautinis romantizmas skatino atsiriboti nuo svetimų įtakų, todėl 1900 metais latvių kompozitorius Emilis Melngailis, manydamas, kad *Jānis* nėra latviškas žodis, šią šventę ragino vadinti „Līgosvētki“ (Grīns ir Grīna, 1992, p. 78). Vėliau autorius labai gailėjosi tokios savo jaunystės klaidos, tačiau visuomenė jį labai greitai priėmė ir vartoja iki šiol. Tiesa, toks šventės pavadinimas užfiksuotas žymiai seniau Baltijos vokiečių darbuose (Trumpa, 2018).

Menkesnė Joninių šventės reikšmė buvo Latgalos regione, kur katalikų kunigai aktyviai kovojo su senosiomis šventės tradicijomis (Čudare-Eriņa, 2005 [1938], p. 192; Uļanovska, 2017, p. 97). 1629–1772 metais ši teritorija buvo Abiejų Tautų Respublikos sudėtyje, todėl čia įsigalėjo katalikybė, didelę įtaką turėjo jėzuitai, kurie su Joninių šventės tradicijomis kovojo ir Lietuvoje.

Jonines kaip latvių nacionalinę šventę įtvirtino tarpukariu paskelbtas įstatymas, suteikęs šiai šventei valstybinį statusą. Svarbu pažymėti, kad šiuo nacionalizmo klestėjimo laikotarpiu būta bandymų sulatvinti Latvijos liuteronų bažnyčią, t. y. šią konfesiją paversti tautine ir atsiriboti nuo vokiškumo (Tēraudkalns, 2010, p. 217). Bažnyčių latvinimas daugiausia pasireiškė architektūroje ir interjere, tačiau radikaliesieji atstovai taip pat siūlė sureikšminti Joninių šventę, ją švęsti net miestų bažnyčiose, kuriose vietoj tradicinių Joninių laužų galima panaudoti elektrinio apšvietimo imitacijas (Ibid., p. 228). Tikėtina, kad tarp šios radikaliosios srovės atstovų buvo ir Alkiškiuose (Akmenės rajonas) kunigavęs Gustavas

Rauskinis, kilęs iš Latvijos Vidžemės regiono. Būtent Alkiškių latvių Joninių išvakarės tarpukariu išsiskyrė ypatingu tautiniu iškilmingumu: vykdavo specialios šventinės Joninių pamaldos, kurių metu taip pat skambėjo abiejų valstybių himnai, o po jų ir įvairūs kiti renginiai – iškilminga išleistuvių šventė latvių pradžios mokykloje, spektakliai, eisena su deglais. Vakarą užbaigdavo gegužinė Alkiškių pušyne arba pasilinksminimas klebonijos sode Saunoriuose prie iškeltos Joninių ugnies (*Žagarės aidas*, 1931, p. 4; *Brīvā zeme*, 1938, p. 9; Balklava, 2023, p. 97–99). Čia 1940 metais per Jonines ketinta suorganizuoti pirmąją Lietuvos latvių dainų šventę, tačiau tai padaryti sutrukdė prasidėjęs Antrasis pasaulinis karas (*Magazina*, 1940, p. 31; *Valdības Vēstnesis*, 1940, p. 3).

Tarpukario Latvijoje jau buvo pastebėta, kad nyksta senosios Joninių tradicijos, dainavimo kultūra. 1926 metais įregistruota senojo latvių tikėjimo organizacija „Dievturiai“, kurie reikšmingai prisidėjo populiarindami kiek kitokio modelio Joninių šventę – suaktualino senąsias dainas, tradicijas, skatino suvokti ritualinę šventės prasmę, išreikšti latviškumą, pavyzdžiui, šventę švęsti apsirengus tautiniais drabužiais (Goba, 1937). Dievturių tradicijos buvo puoselėjamos išeivijoje, jų sekėjų yra ir šiuolaikinėje Latvijoje.

Joninių laisvadienis buvo panaikintas 1960 metais Latvijos komunistų partijos Centrinio komiteto pirmojo sekretoriaus Arvydo Pelšės iniciatyva. Latvijos įstaigų vadovai tai priėmė kaip šventės uždraudimą (Kruks, 2012, p. 35). Pats Pelšė sprendimą patikslino: „neuždraudžiame, tačiau ir nepalaikome“ (Ibid., p. 37). Spauda skelbė, kad gyventojai gali švęsti Jonines, tačiau ryte visi turi būti darbe (Ibid., p. 36). Lauko tyrimuose Latvijoje autorės surinkti duomenys rodo, kad palietuvėje sovietmečiu Joninės buvo švęstos bendruomenėje su gegužine ir bufetu, o šventę padėdavę organizuoti net patys kolūkių pirmininkai. Sergejus Krukas tokį jų elgesį aiškina noru įtvirtinti savo valdžią, parodyti, kad jie gali sau leisti ignoruoti centrinės valdžios požiūrį (Ibid., p. 45).

Atkūrus Latvijos nepriklausomybę ir jungiantis į Europos Sąjungos sudėtį XXI a. pradžioje jau buvo konstatuota latviškų Joninių krizė – dingsta tikroji Joninių šventės prasmė, dainavimo tradicija (Vīksna, 2003). Šiuolaikinių latviškų Joninių atgimimas siejamas su akcija „Patirkime Jonines!“ (la. *Piedzīvosim Jāņus!*), kurią 2003 metais inicijavo folkloristė Ilga Reizniece ir Krišjānio Barono muziejus kartu su laikraščiu „Diena“. Šventės tradicijos pamažu buvo gaivinamos pasitelkus savanorius iš visų Latvijos regionų (Kursīte, 2007, p. 159). Savo indėlį į Joninių gaivinimą įnešė ir latvių išeivija (Grasis, 2007, p. 167–168). Naujausi tyrinėjimai rodo, kad, pavyzdžiui, Latgalos regione Joninės įgauna net tarpnacionalinės šventės statusą, tiek latviai, tiek rusakalbiai šio krašto gyventojai šventę laiko sava ir vienijančia (Kovzele, 2020, p. 41–42).

Latvijoje Joninės yra viena svarbiausių kalendorinių švenčių, ji jau beveik porą amžių laikoma latviškosios kultūros ženklu ir yra svarbi latviškojo etninio tapatumo dalis. Joninių svarbą rodo ne tik du laisvadieniai, kurie yra tarpukario Latvijos tradicijos tąsa, bet ir tai, kad ši šventė įtraukta į Latvijos kultūros kanono vertybių sąrašą.

Joninių funkcija palatvijo sociokultūrinėje erdvėje

Lauko tyrimuose surinkti duomenys parodė, kad skirtingose Lietuvos ir Latvijos pasienio vietovėse Joninės atliko įvairias sociokultūrinės funkcijas ir buvo reikšmingos etninio tapatumo konstravimo procesuose. Kalbėti apie Jonines kaip apie etninį riboženklį leidžia lietuvių pateikėjų pasakojimai, kuriuose ši šventė dažnai vadinama latvių švente, kartais dar akcentuojant, kad tai latvių nacionalinė šventė. Dalis pateikėjų lietuvių, ypač iš Žemaitijos regiono, apie Jonines kalbėjo tik kaip apie varduves. Palangos, Skuodo ir Joniškio apylinkėse kalbinti respondentai dažniausiai teigė, kad latviai nekviisdavę švęsti Joninių kartu. Šių apylinkių latvių kilmės pateikėjai antrino, kad Joninių šventė labiau būdinga latviams negu lietuviams, o patys ją švęsdavę tik su šeima ar giminėmis, kai kurie išvažiuodavo pas gimes į Latviją.

Taigi, dalis lietuvių, Jonines laikydami latvių švente, jų visai nešvęsdavo arba švęsdavo kaip vardadienį, tačiau be ugnies atributų. Todėl kai kuriose pasienio gyvenvietėse Joninių naktį deganti ugnis išduodavo tik latvių tautybės gyventojus. Tokių liudijimų galima rasti ir tarpukario latvių spaudoje: „[L]atviškiausiam Lietuvos latvių krašte – Alkiškiuose – Žagarėje – Joniškyje, palei Lietuvos sieną Lyguo šventės vakarą kuo aukščiausiai kyla Joninių ugnys, kas ryškiai liudija apie šios plačios srities gyventojų tautybę. Lietuviai Joninių nebešvenčia, nors vienas kitas, sekdamas savo kaimyną latvį, degdavo ugnis.“ (*Zemgales Balss*, 1937, p. 7).

Svarbu pasakyti, kad Joninių ugnies latviškumą galėjo sustiprinti ir populiaraus latvių rašytojo Janio Akuraterio publikacija, kurioje jis ugnį laikė tautos vienytoja. Jis rašė apie ugnies kalbą, kuri jau nuo senų senovės latviams padėjo gintis, išvyti priešus, taip pat susiburti į susirinkimus ir šventes. Anot jo, Joninių ugnis „yra skambus nacijos balsas, kalbantis didžiule žavinga jėga. Kaimas susišaukia su kaimu, sodyba su kaimynine sodyba, regionas su regionu“ (Akurāters, 1937, p. 1). Tai buvo paskutinis Akuraterio straipsnis, išspausdintas 1937 metais įtakingiausiam Latvijos dienraštyje „Jaunākās ziņas“, taip pat dievturių žurnale „Lābietis“, o vėliau buvo vis pakartojamas latvių išeivijos spaudoje. Tiek jo straipsniai, tiek grožinė kūryba tikrai galėjo pasiekti ir Lietuvos latvius, nes dauguma jų prenumeravo latvišką spaudą, skaitė latviškas knygas, didesnėse bendruomenėse veikė vietinių Latvių švietimo draugijų bibliotekos.

Ugnies priskyrimas tik latviškomis Joninėms atspindi ir Žemaičių vyskupystės kunigų vykdytą kovą su stabmeldyste, kurioje jie labiausiai ir norėjo išnaikinti šį paprotį. Kaip jau minėta, kai kurios Lietuvos latvių bendruomenės yra gana senos ir susijusios su Baltijos vokiečių dvarais, todėl tikėtina, kad Lietuvos pusėje Joninių tradiciją šie dvarai taip pat aktyviai palaikė. Tokiu būdu lietuvių sąmonėje ši šventė įsitvirtino kaip svetimos ir dar demonizuotos kultūrinės erdvės atributas ir vėliau kai kuriems tapo svarbiu etniniu riboženkliais. Neatsitiktinai populiariausi stereotipai apie latvius iki šiol susiję su jų magiškais galiomis ir ypač Joninių naktį. Pastebėta, kad dėl užkerėjimų baimės lietuvių ir latvių santykiuose vyravęs ir tam tikras atstumas, šiomis temomis jie prisibijodavę diskutuoti, o lietuviai net nelabai žinodavę, koks pačių latvių požiūris į mistinius dalykus. Latvių burtus lietuviai tam tikra prasme laikė latvių etninės grupės papročiu. Savo ruožtu kalbinti latvių

kilmės pateikėjai teigė, kad per Jonines jokių burtų nedarydavę, tačiau buvo girdėję, kad lietuviai juos kaltindavę užsiimant magija.

Nors tarpukario lietuvių visuomenėje jau buvo grįžtama prie Joninių švenčių su laužais, tačiau daliai pasienyje gyvenusių lietuvių tai nebuvo priimtina. Toks požiūris kai kur išliko ir per visą sovietmetį. Pavyzdžiui, nors Žeimelio miestelyje lietuviai ir latviai švėsdavę Jonines drauge, tačiau kai kuriuose apylinkių kaimuose stebulės degdavusios tik tose sodybose, kuriose gyveno latviai:

„[O kažkoks latvių švents švėsdava šeimoj? – A. N.] Nu, ti Jonins. [O kaip? – A. N.] Jonins? Nu, ti Jonins, ti aš skaityč, ka čia Joninės tad jau buva latvių švente. Jonins, ti būdava taip. Tetuks pajomdava ilgo labai tokio, kažkok, atsimen, a tē karts būdava? Kas te būdava? I pri tos kartės pritaissydava, man atroda, kažkok... stebulė i pripildava kokios smalos, ką tē, ka degdava. I tad iškeldava aukštē... bet čia pas vios nekeldava, žinokit, pas mum, va, tik. Visada, žiono, soda kamp, tinai, kor mažiau taip medžių, gal ka neužsidegtų, visada jis iškeldava to stebulo i, žinokit, ir mes tad žiūrėdavam išlėkē ant kele į Žeimele pusē, kor da deg tos stebulės. Vat tos iškeltos ugnys. Bet, ka tokių burtų, ti jokių nedarydava, bet ti va, uždegdava to ugēn. [Ir daug degdava aplionk, toj Žeimele pusėj? – A. N.] Nu, žinokit, Žeimele pusėj, į Žeimele pusē matydavam, ka degdava, bet kaim ti ne. Va, tas Puodžs [irgi latvių tautybės gyventojas – A. N.] da degdava irgi, pas Puodž degdava. <...> Pas mum Jonų nebuvu, pas Puodž, matai, Jons buva, bet šita, bet mūsų, aš nežiono, čia, kad, nu, ka ta močiute latve, nežiono. <...> O daugiau ti pas kiots nedegdava. Bet tetuks mum visad, a čia mum, ka vaikēm būt tok pramog, aš nežiono, nes mum baisē patikdava.“ (moteris, g. 1947 m., VDU ER 2661/22).

Iš šio pavyzdžio galima matyti, kad Joninių ugnis buvo itin svarbi Lietuvos latvių etninio tapatumo dalis. Sovietų okupacijos laikotarpiu ši bendruomenė ypač nukentėjo. Ne tik dėl trėmimų ir emigracijos, bet ir dėl asimiliacijos su lietuviais, kurie ne visada teigiamai žiūrėjo į latvišką kultūrą. Buvo uždarytos latviškos mokyklos, organizacijos, o Joninės liko bene vienintelė proga, leidžianti viešai išreikšti savo etniškumą ir parodyti, kad latvių etninė grupė vis dar egzistuoja. Itin svarbu ir tai, kad šį latviškosios tapatybės atributą paribio sociokultūrinėje erdvėje įtvirtino ir lietuvių etninė grupė, kuri nuo jo griežtai atsiribojo. Šis pavyzdys, puikiai iliustruoja antropologo Fredriko Bartho etninių grupių konstravimo teoriją. Etniškumas yra kuriamas per santykius su *kitais*, o etninių grupių tapatumą sudaro ne kultūriniai komponentai, jį formuoja tų grupių socialiniai kontaktai ir jų metu tam tikrais, tik joms pačioms suprantamais ženklais braižomos socialinės ribos (Barth, 1969, p. 12–19). Joninių šventė palatvijo sociokultūrinėje erdvėje taip pat labai gražiai iliustruoja antropologo Gerdo Baumanno mintį, kad identitetas yra tarsi žaidimas, kuriame santykiuose su *kitais* asmuo teatrališkai save reprezentuoja (Baumann, 2002, p. 18).

Antropologas Thomas Eriksenas teigė, kad kultūriniai etninių grupių skirtumai išryškėja socialinėje sąveikoje, dėl to svarbu nagrinėti socialinio gyvenimo, o ne simbolinės kultūros elementus (Eriksen, 2002, p. 69). Todėl analizuojant Joninių reikšmę svarbu

ne tai, kaip lietuviai ir latviai švenčia šią šventę, kokių tradicijų laikosi, svarbiausia yra, kaip šventė funkcionuoja jų tarpusavio santykiuose ir etniškumo konstravimo procese.

Aptarėme Joninių šventės reikšmę konstruojant etninį tapatumą, kur ji atlieka etninio riboženkliaus funkciją. Tam tikrose pasienio vietovėse lietuvių ir latvių etninės grupės aiškiai susitarusios, kad latviškumo ženklas yra Joninių šventimas ir šventinės ugnies deginimas. Tačiau palatvijo sociokultūrinėje erdvėje egzistuoja ir kitokie etniškumo modeliai, kuriuose Joninės irgi atlieka svarbią funkciją. Pavyzdžiui, dalis Biržų krašto lietuvių Jonines laiko svarbia lietuviškojo tapatumo dalimi.

Biržų krašto lietuvių reformatų Joninės buvo meniškai aprašytos jau XIX a. antrojoje pusėje. Šio krašto Joninių savitumas – jaunimo konkurencija „kuo geriausiai pasirodyti prieš kito, artimo ar tolimo, kaimo jaunimą. Tas pasirodymas slypėjo „stebulės deginime“ (*Mūsų sparnai*, 1974, p. 26). „Iš kitur svečių nebūdavo, nes jie tuo pačiu rūpesčiu ir pramoga mėgėdavosi savo artumoje – savo kaime“ (Ibid., p. 27). Vakaras baigėdavosi vainikų kabinimu ant kaimo Jonų durų. Pasak šių švenčių liudininko, taip biržiečiai švęsdavę dar prieš Antrąjį pasaulinį karą. Taigi, Joninės jungė visus Biržų krašto gyventojus, skatino kaimo žmonių bendruomeniškumą. Svarbu pažymėti, kad atskiri kaimai skyrėsi gyventojų koncentracija, t. y. egzistavo kaimai, kuriuose gausiau gyveno latviai liuteronai, lietuviai reformatai, lietuviai katalikai arba lietuviai ir latviai katalikai.

Lauko tyrimų duomenys atskleidė, kad Biržų krašto gyventojai yra perėmę nemažai latviškos kultūros atributų, įskaitant Jonines: „Joninės švęsdavo kaip latviai, ypatingai, pakiliai, lygiuodavosi į latvius. Degdavo stebules, festivaliai, atrakcionai.“ (vyras, g. 1960 m., VDU ER 2289/29). Šio krašto lietuvių norą švęsti Jonines galima sieti su jų polinkiu kopijuoti latvių kultūros elementus ir taip pakilti socialinėje hierarchijoje. Būtent dėl šios priežasties jos tapo lietuviams reikšminga švente ir puikiai prigijo naujosios Joninių tradicijos, kurias Biržų krašte skleidė lietuviškos tautinės organizacijos – šauliai ir jaunlietuviai:

„Nė vienos šventės lietuvių jaunimas taip nešvenčia kaip Jonines ir Petrines. Kai kas gretina Jonines ir Petrines su kadaise švęstomis lietuvių pagoniškoms šventėms, kol dar lietuviai pagonimis buvo. Po Didžiojo karo šios dvi šventės buvo mažiau švenčiamos, nebe taip iškilmingai apvaikščiojamos, lyg primirštos. Bet dabar, kada jaunimas pradėjo labiau tautiškai susiprasti, pradėjo po truputį atgaivinti senas gražias lietuviškas, jau baigiančias nykti, jaunimo tradicijas.“ (*Biržų žinios*, 1931, p. 3).

Pastebėtina, kad tarpukario Biržų spaudoje beveik nėra latviškų Joninių aprašų, o jei jų pasitaiko, tai jie lieka neįvardyti. Pavyzdžiui, pristatant 1930 metų birželio 24 dieną įvykusį konfliktą, kuriame girti pasienio policininkai reikalavo publikos nedainuoti latviškai, neminima, kad įvykis fiksuotas švenčiant Jonines – tik užsimenama, jog tai įvyko linksminantis gegužinėje (*Biržų žinios*, 1930, p. 2). Būtų galima teigti, kad tokiu būdu buvo sąmoningai formuojamas lietuviškų Joninių paveikslas, nutylint, kad tokią pačią šventę turi ir net Biržų krašte ją aktyviai švenčia latvių tautybės gyventojai. Taip pat svarbu pažymėti, kad Šaulių sąjungos skyriai Lietuvos ir Latvijos pasienyje turėjo ypatingą misiją – kovą su politine ir kultūrine latvių įtaka, jiems kelti tokie tikslai kaip

„sekti slaptą Latvijos agentų darbą, kovoti su spekuliantais ir kitais prieš-valstybiniais gaivalais“ (*Trimitas*, 1920, p. 24).

Atlikti lauko tyrimai taip pat leidžia pastebėti tam tikrą Biržų krašto lietuvinimo politiką per Katalikų bažnyčią. Pateikėja iš Nemunėlio Radviliškio teigė, kad jaunystėje jos šeimoje buvo švenčiamos Joninės, bet kai buvo paklausta, ar taip pat buvo dainuojamos latviškos dainos, ji atsakiusi: „Ne, kaip čia, grieks. Latviškai tai jau ne, mes lietuviai.“ (moteris, g. 1921 m., VDU ER 2289/33). Pridurtina, kad interviu pabaigoje pateikėja padainavo vieną latvišką Joninių dainą ir populiarią latvių liaudies dainą „Pūt vėjini“, kurią išmoko klausydamasi Latvijos radijo. Pateikėjos pavartotas žodis „grieks“ yra vartojamas ir dvasininkų, todėl gali būti, kad minėtą požiūrį ji girdėjusi bažnyčioje. Respondentės gyvenimo istorijoje taip pat galime pastebėti ne tik Katalikų bažnyčios, bet ir stiprią tautinės politikos įtaką moters tėvų šeimai. Pateikėja gimusi pačioje Lietuvos Respublikos nepriklausomybės pradžioje – 1921 metais. Jos tėvai, paveikti lietuvių tautinio judėjimo, norėję dukrą pavadinti Birutės vardu, tačiau kunigas tai uždraudęs, todėl turėjo rinktis iš katalikų šventųjų vardų.

Stiprią lietuviybės politiką palaikė ir evangelikų reformatų bažnyčia, biržiečiai reformatai buvo svarbūs bei įtakingi Lietuvos valstybės ir visuomenės veikėjai. Biržuose veikė evangelikų reformatų draugijos, leista reformatiška spauda, per Jonines pradėti organizuoti Sinodo suvažiavimai, kuriuos taip pat papildė plati religinė ir tautinė kultūrinė programa. Siekiant sukurti reformatų jaunimo draugijos „Radvila“ tradicijas, 1935 metų birželio 24 dieną nuspręsta rengti „Jaunimo šventę“. Ši šventė turėjo padėti ugdyti krikščionišką jaunimą, kovoti su jo ydomis, skatinti ištikimybę „tėvų brangiai iškovotajai Evangelijos ir Tėvynės laisvei“ (*Sėjėjas*, 1935, p. 1150). Į šventę buvo kviečiami ne tik evangelikai reformatai, bet ir jiems dar neprijaučiantys žmonės. Taigi, daliai biržiečių Joninės tapo jų religinę bendruomenę vienijančia švente, visuomenei galinčia pasiūlyti visiškai kitokio tipo Joninių šventinę programą.

Apibendrinant Biržų krašto situaciją galima teigti, kad Joninių šventė buvo svarbi tiek lietuvių, tiek latvių etninio tapatumo konstravimo procese, be to, atliko etninės tolerancijos vaidmenį – vienijo kaimo ar miesto bendruomenę, nors tarp atskirų kaimų įvykdavo ir smurtinių konfliktų. Pagrindinė lietuviškų ir latviškų Joninių etninė skirtis buvo ne šventės papročiai, bet kalba ir su ja susijusių kultūrinių atributų rinkinys – lietuviškos dainos, šokiai ir žaidimai. Vis dėlto Biržų krašto sociokultūrinėje erdvėje galima pastebėti sudėtingos paribio gyventojų etninių procesų istorijos atspindžius. Visa tai postmodernistiniame laikotarpyje gali būti panaudojama savasties paieškoms ir naujų tapatumų kūrimui ar jų kombinavimui (Eriksen, 2002, p. 207–208). Šiame krašte tai iliustruotų *skerslatviška* tapatybė.

Išvados

Joninių šventę skirtingose Lietuvos ir Latvijos teritorijos dalyse veikė labai įvairūs kultūriniai ir politiniai procesai: krikščionybė (katalikybė ir protestantizmas), kontrreformacija, švietimo epocha, romantizmas, nacionalizmas, socializmas. Nors abiejose šalyse trūksta ankstyvųjų, ikikrikščionišką šventės modelį ir reikšmę apibūdinančių šaltinių, o

ilgus amžius ją daugiau ar mažiau slopino krikščionybė, tačiau ši šventė sugebėjo išlikti šventiniame abiejų tautų kalendoriuje. Palankiausia situacija susiklostė protestantiškuose arealuose, ypač Kuršo ir Žiemgalos kunigaikštystėje, o prasčiausia – Žemaičių vyskupystėje, išskyrus joje buvusias protestantiškas salas. Dėl itin aktyvios Žemaitijos kunigų kovos su senjojo tikėjimo reliktais, XIX a. šios šventės jau nebešventė didžioji dalis žemaičių, ji nyko Latgaloje. Joninių atgimimas, o kartu jų įtraukimas į lietuvių ir latvių etninio tapatumo formavimo procesą susijęs su romantizmo ir nacionalizmo idėjų sklaida bei tautinių valstybių susikūrimu.

Joninių šventė yra svarbus palatvijo kultūrinis atributas, atspindintis Lietuvos ir Latvijos paribyje vykusius ir tebevykstančius etninius ir socialinius procesus. Palatvijo sociokultūrinėje erdvėje Joninių šventė atliko funkcijas, susijusias tiek su latviško, tiek su lietuviško etninio tapatumo formavimu. Vienur ši šventė veikė kaip itin ryškus etninis riboženklis, turėjęs ir fizinį pavidalą – šventinį ugnies atributą, t. y. Joninės išreikškė latvių etninės grupės tapatumą. Kitur Joninės buvo svarbus tiek lietuvių, tiek latvių etninio tapatumo ženklas, tačiau etninė skirtis reiškėsi per tautinę kalbą, t. y. šventėje buvo svarbu ne tik kalbėti atitinkama kalba, bet ir naudoti su ja susijusius kultūrinius atributus – dainas, šokius ar žaidimus. Taip pat pastebėta, kad Joninių šventė atliko socialinio kapitalo funkciją, t. y. ji buvo įrankis, padedantis pakilti socialinėje hierarchijoje. Kitaip tariant, palatvijo sociokultūrinės erdvės veikėjams būdinga siekti kultūriškai prilygti latvių etninei grupei, šiame paribio regione turėjusiai didelį vaidmenį, o kai kuriuose arealuose – ir aukštesnį statusą. Galiausiai ši šventė atliko svarbų etninės tolerancijos vaidmenį – vienijo konkretaus kaimo bendruomenę, o kartu padėjo formuoti savitą ir daugiasluoksnį lokalinį paribio gyventojų tapatumą.

Literatūra ir šaltiniai

- Adamovičs, L. (2003). Latvieši un evaņģēliskā baznīca. In H. Grīnberga ir M. Auns (sudaryt.), *Latvieši. XX gadsimta 20.–30. gadu autoru rakstu krājums* (p. 152–182). Rīga: V. Belokoņa izdevniecība.
- Akurāters, J. (1937, birželio 22). Ugnis kalnos. *Jaunākās Ziņas*, 137, 1. *aleksandravele.lt* – Kamariškių dvaras. <https://aleksandravele.lt/kamariskiu-dvaras/>
- Balys, J. (1993). *Lietuvių kalendorinės šventės*. Vilnius: Mintis.
- Balys, J. (1998). Ugnis ir jos gerbimas. In R. Repšienė (sudaryt.), *Raštai, I*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Balklava, R. (2023). *Aiz robežas*. Rīga: Ezerrozes grāmatas.
- Barth, F. (red.) (1969). Introduction. *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Bergen / Boston: Universitetsforlaget / Little Brown & co, 9–38.
- Bielenstein, A. (1874). Das Johannisfest der Letten. *Baltische Monatsschrift*, 23. Rīga: Verlag von H. Brutzer & Co, 1–46.
- Biezais, H. (1998). *Seno latviešu debesu dievu ģimene*. Rīga: Minerva.
- Biržų žinios* (1930, liepos 06). Pašalietis, Druseikiai, 27, 2.
- Biržų žinios* (1931, liepos 05). Brėkštas, Joninių išvakarės, 26, 3.
- Bourdieu, P. (1991), *Language and Symbolic Power*. Oxford: Polity Press.
- Brīvā zeme* (1938, birželio 28), 141. Lietuvas latviešu ligošana, 9.
- Bruņinieks M. (1928). *Jāņi – auglības svētki. Skats senlatviešu panteismā*. Rīga: Jūlija Pētersona spiestuve.
- Čudare-Eriņa, B. (2005 [1938]). Svētki un svinamās dienas Latgalē. In I. Paklone (sudaryt.), *Nomales identitātei*. Rīga: Madris, 141–209.

- Driskius, K. (2009). Joninių papročiai. In V. Mačiekus (red.), *Obeliai, Kriaunos, II* (p. 922–967). Vilnius: Versmė.
- Drīzule, R. (1991). Mīts un rituāls Jāņu dziesmās. *Karogs*, 5/6, 203–211.
- Dundulienė, P. (1979). *Lietuvių kalendoriniai ir agrariniai papročiai*. Vilnius: Lietuvos TSR Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Leidybinė redakcinė taryba.
- Dundulienė, P. (1991). *Lietuvių šventės: tradicijos, papročiai, apeigos*. Vilnius: Mintis.
- Eriksen, T. H. (2002). *Ethnicity and Nationalism. Anthropological Perspectives*. London: Third Edition, Pluto Press.
- Goba, A. (1937, kovo 01). Jāņi un līgošana, *Labietis*, 3, 159–179.
- Grasis, A. (2007). Pārdomas par Jāņiem. In P. Korsaks, L. Leja (sudaryt.), *Jāņu fotoalbums*. Rīga: Norden, 163–169.
- Grudule, M. (2023). Jāņi: rituāls un malfīte Baltijas vācu literatūrā. In I. Kalniņa (red.), *Ēdiena reprezentācijas kultūrā* (p. 97–122). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Jaunais ceļš* (1958, birželio 23). A. Reimanis, Selgā metu lielo vadu, 74 (1945), 2.
- Johansons, A. (1969). Lielie svētki vasarā. In Senkēviča, B. *Jāņi – vasaras saulgrieži*. Rīga: Zinātne, 5–14.
- Johansons, A. 2011 [1975], *Latvijas kultūras vēsture*, Rīga: Jumava, Rīga.
- Jokyb's Laukys [Simonas Daukantas], (1845). *Budq senowęs – lėtuwiū kalnienū ir Zemajtiū iszraszų pagal senowęs rasztū Jokyb's Laukys*. Petropilie: Spaudinie pas C. Hintze.
- Jurginis, J. (1984). *Raganų gaudymo šimtmetis*. Vilnius: Mokslas.
- Karulis, K. (2017). Jāņa senās saknes. In J. Kursīte (sast.), *Amor vincit omnia*. (p. 172–178). Rīga: Zinātne.
- Komunisma Uzvara* (1988, liepos 05). M. Celmiņa, Rasas svētki, 79, 1.
- Kovzele, O. (2020). *Svētku kultūras transformācijas pierobežā: Latgales un Pleskavas apgabala piemērs*. Daugavpils: Daugavpils universitāte.
- Kovzele, O ir, Kačāne, I. (2023). Transformations in Midsummer's Eve Celebrations in Soviet and Post-Soviet Latvia. *Slovenskų nįrodopis*, 71(4), 319–341.
- Kruks, S. (2012). Tradīcijas robežas: vasaras saulgriežu svētku pārveidošana 1960.–2010. gadā. *Letonica*, 3, 34–48.
- Kursīte, J. (2007). Atslēgas vārds – Jāņi. In P. Korsaks, L. Leja (sudaryt.), *Jāņu fotoalbums*. Rīga: Norden, 159–165.
- Kuznecovienė, J. (2008). Šventes švenčiantis lietuvis: bendruomeniškumo diapazonas. In V. Čiubrinskas ir J. Kuznecovienė (sudaryt.), *Lietuviškojo identiteto trajektorijos* (p. 75–88). Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Līdeks, O. (1991). *Latviešu svētki. Latviešu svinamās dienas*. Rīga: Scientia, 48–68.
- Magazina*, (1940, birželio 21). Lietuvas latviešu pirmie dziesmu svētki, 423, 31.
- Marcinkevičienė, N. (1991). *Joninės, Rasos, Kupolės*. Vilnius: Lietuvos liaudies kultūros centras.
- Mažiulis, A. (1956, birželio 23). Ežerų krašto Joninės, *Draugas*. Priedas *Mokslas. Menas. Literatūra*, 6.
- Mūsų sparnai* (1974, birželis). Jašinskas, J. Poetas Stanislovas Dagilis, 36, 26.
- Nefas, M. (2017). *Lietuvos Šaulių Sąjungos ideologijos raiška Lietuvos visuomenėje 1919–1940 m.* Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Noreikaitė, A. (2020). Lietuvs ir Latvijos paribys: etninio tapatumo raiška XX a.–XXI a. pradžioje. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Olupe, E. (1992). *Latviešu gadskārtu ieražas*. Rīga: Avots.
- PVAF 2017 – Jānio Pūķio-Vilkārsio (1911–1994) ir Zelmos Pūķis-Dagdos atsiminimų fragmentai apie dundurniekus ir Daunoravos dvarą, pagal Pūķu un Vilkāršu ģimeņu gaitas 20. gs sākumā Leišmalē un Ukrainā. Stāstījis Jānis Vilkārsis (1911–1994) par savu vecvecāku un vecāku dzīvi (Pūķi un Vilkārsiņu šeimū raida XX a. pradžioje Palietuvy ir Ukrainoje. Pasakojo Jānis Vilkārsis (1911–1994) apie savo senelių ir tėvų gyvenimą). Jelgava, užrašė Guna Dagda-Silē, iš latvių kalbos vertė, komentarus rašė E. Vasiliauskas. In Vasiliauskas E., *Joniško krašto dvarai. Didžioji ir Mažoji Daunoravos, Bertaučiai, Satkūnai*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 195–198.
- PVJA 2009 – Bajorų kaimo senolių pasakojimai. Pasakojo Vytautas Jonas Adamonis. Užrašė Albinas Eigminas. In V. Mačiekus (red.), *Obeliai, Kriaunos, II* (p. 380–394). Vilnius: Versmė.
- Razauskas, D. (2002). O mestnom indoevropskom substrate v nekotoryh hristianskih imenah sobstvennyh (lit. *Jōnas*, lat. *Jānis* v svjazi s lat. *Iānus*, dr.ind. *yāna* i dr.)). *Balto-slavjanskije issledovanija*. Moskva: Indrik, 15, 334–360.

Rudling, O. (2017). The Cult of the Balts: Mythological Impulses and Neo-Pagan Practices in the Touristic Clubs of the Lithuanian SSR of the 1960s and 1970s. *Region: Regional Studies of Russia, Eastern Europe, and Central Asia* 6, 1, 87–108. <https://dx.doi.org/10.1353/reg.2017.0004>

Senkėviča, B. (1992). *Jāņi – vasaras saulgrieži*. Rīga: Zinātne.

Šėjėjas (1935, birželio 23). Kun. A. Balčiauskas, Jaunimo šventė, 12 (23I), 1150–1151.

Sinkevičius, R. (2022). Saulės dukros vestuvių motyvai XIX a. pr. – XX a. latvių dainose: tautosakinė ir lyginamoji mitologinė analizė. Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Skrodenis, S. (1977). Joninių, arba Kupolių šventės vardo ir prasmės klausimu. In P. Aksamitas (sudaryt.), *Senieji tikėjimai naujausių tyrinėjimų šviesoje* (p. 42–59). Vilnius: Lietuvos TSR Ateizmo muziejus.

Šaknys, Ž. B. (1994). Jaunimo laisvalaikio tradicijos ir inovacijos Lietuvoje (XX a. 3–4 dešimtmečiai), *Etninė kultūra ir tautinis atgimimas*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 140–151.

Šaknys, Ž. (2001). *Kalendoriniai ir darbo papročiai Lietuvoje XIX a. pabaigoje – XX a. pirmojoje pusėje. Jaunimo vakarėliai*. Vilnius: Diemedžio leidykla.

Šaknys, Ž. B. (2002). Šiaurės Lietuvos jaunimo gyvenimas. Pavasario ir vasaros sambūriai ir pramogos. *Žiemgala*, 1, 20–24.

Šaknys, Ž. B. (2007a). Jaunimo gyvenimo raiška. Om V. Didžpetris (red.), *Šiaurės Lietuvos kultūros paveldas. Papročiai* (p. 51–80). Kaunas: Žiemgalos leidykla.

Šaknys, Ž. B. (2007b). Jaunimo iniciaciniai ir kalendoriniai papročiai. In R. Paukštytė-Šaknienė, V. Savoniakaitė, Ž. Šaknys ir I. Šidiškienė. *Lietuvos kultūra: Aukštaitijos papročiai*. Vilnius: LII leidykla, 65–116.

Šaknys, Ž. B. (2012). Jaunimo iniciaciniai ir kalendoriniai papročiai. In R. Paukštytė-Šaknienė, V. Savoniakaitė, Ž. Šaknys ir I. Šidiškienė. *Lietuvos kultūra: Mažosios Lietuvos ir Žemaitijos papročiai*. Vilnius: LII leidykla, 77–135.

ŠAM E–I 150/20 – Šiaulių „Aušros“ muziejus. Archyvinė byla Nr. 42, Šiaulių valsčiaus, Šiaulių apskrities etnografinė medžiaga. Aplankas su Joninių pasakotojų aprašymais, užrašė A. Rudzinskas 1943 m.

Tēraudkalns, V. (2010). Luterānisma latviskoanans mēģinājumi 20. gadsimta divdesmitajos un trīsdesmitajos gados. In A. Cimdīņa, D. Hanovs (sudaryt.), *Latvija un latviskais. Nācija un valsts idejās, tēlos un simbolos*. Rīga: Zinātne, 277–282.

Trimitas (1920), A. N. Žeimelis, 9, 24.

Trumpa, A. (2018). Vēlreiz par Jāņu nosaukumu. *Onomastica Lettica*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 232–249.

Ulvydas, K. (red.). (1981). *Lietuvių kalbos žodynas, XII*. Vilnius: Mokslas.

Uljanovska, S. (2017). *Poļu inflantijas latvieši*. Rēzekne: RTA.

Usačiovaitė, E. (1996). Joninių simbolika. *Liaudies kultūra*, 3, 16 – 22.

Vaicekauskas, A. (2007a). *Vaikams apie senąsias lietuvių šventes*. Kaunas: Šviesa.

Vaicekauskas, A. (2007b). Searching for the Ritual Identity. The Lithuanian Midsummer Feast. *The Ritual Year and Ritual Diversity*. Gothenburg: Institute for Dialectology, Onomastics and Folklore Research, 51–57.

Vaicekauskas, A. (2009). Lietuviškos Joninės: nuo kaimo bendruomenės iki šiuolaikinės miesto šventės. *Liaudies kultūra*, 4, 31–38.

Vaicekauskas, A. (2014). *Ancient Lithuanian Calendar Festivals*. Kaunas: Vytautas Magnus University.

Vaitkevičienė, D. (1999). Kupolės: šventė ir dievybė. *Liaudies kultūra*, 3 (66), 15–20.

Vaitkevičius, V. (2003). Kupolių šventvietės. *Tautosakos darbai*, 19 (26), 122–131.

Valančius, M. (1972). *Palangos Juzė*. Vilnius: Vaga.

Valdības Vēstnesis (1940, birželio 19). Lietuvas latviešu dziesmu svētki atlikti, 136, 3.

Venskienė, A. (2016). Jaunimo požiūriai į savo pačių, tėvų ir senelių šventes. Mėgstamiausia jaunimo šventė. *Lituanistica*, 1 (62), 45–60.

Varpas (1889), Veversys [Davainis-Silvestraitis], Diena prieš šventą Joną: Apie Panevėžį, 6, 83-84.

Vilimaitienė, O. (1941). Joninių papročiai Prūsų lietuviuose. *Gimtas kraštas*, 1–2, 116–121.

Wolonczewski, K. M. (1848). *Žemajtiu wiskupistę. Dalis II*. Wilniuj: Spaustuwieje Juozapa Zawadzki.

VDU ER – Vytauto Didžiojo universiteto Kultūrų studijų katedros Etnologijos duomenų rankraštynas.

Vīksna, M. (2003, birželio 21). Pa gadskārtu Jāņits un mēs paši nākam. *Latvijas Vēstnesis*, 94. <https://www.vestnesis.lv/ta/id/76544>

Žagarės aidas (1931, liepa), Žilvytis, Vienam pušyne trys gegužinės, 5 (7), 4.